

Assessment of Urban Public Spaces' Impact on Mental Health within the Framework of Women-Friendly City Criteria(Case Study:Ardabil City)¹

Parya Nasiri¹, Alireza Mohammadi*², Mansour Rahmati³, Ata Ghafari Gilande⁴

1. PhD Student of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

2. Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

3. Associate Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

4. Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Received Date: 09 June 2025

Accepted Date: 06 September 2025

Abstract

Background and Objective : Women's mental health, as one of the essential dimensions of public health, is influenced by various factors, including the quality and accessibility of urban public spaces. This study aimed to analyze the impact of urban public spaces on women's mental health in Ardabil within the framework of women-friendly city indicators.

Methodology: This applied research adopted a descriptive–analytical approach. The required data were collected through the distribution of 400 questionnaires among women residing in Ardabil, using a systematic random sampling method. The research tool included 58 items covering five main indicators (physical–spatial, socio–cultural, safety, accessibility, and mental health). Data were analyzed using the one-sample t-test in SPSS software and structural equation modeling (SEM) in AMOS software.

Findings and Conclusion: The results showed that the physical–spatial (mean = 3.17) and socio-cultural (mean = 3.05) indicators were in a relatively favorable condition. Moreover, based on the path analysis results, the physical–spatial indicator had the greatest role in enhancing women's mental health, with an impact coefficient of 0.89. Following this, the indicators of environmental security, socio-cultural, accessibility, and mental health ranked next in terms of influence. These findings emphasize the importance of designing public spaces with a focus on physical and environmental components to promote women's mental health and highlight the necessity for urban planners to pay attention to these dimensions. The innovation of this research lies in the simultaneous analysis of five key women-friendly city indicators using Structural Equation Modeling (SEM) and focusing on the city of Ardabil as a localized case, which has received less attention in previous studies.

Keywords: Women's quality of life, inclusive urban spaces, spatial justice, social interactions in the city, Ardabil city.

1.This article is an extracted from a Ph.D Thesis titled “Evaluation of Urban Public Spaces on Mental Health within the Framework of Women-Friendly City Indicators(Case Study:Ardabil City)” first author, supervisors: Second and Third Authors, Advisor: Fourth Author University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

* Corresponding Author Email: a.mohammadi@uma.ac.ir

Cite this article: Nasiri,P. , Mohammadi,A. , Rahmati,M. and Ghafari Gilande,A. (2026). Assessment of Urban Public Spaces' Impact on Mental Health within the Framework of Women-Friendly City Criteria(Case Study:Ardabil City). Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS), 7(2), 96-116.

شاپا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۷، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۴، تابستان ۱۴۰۵

Journal Homepage <https://www.srds.ir/>
https://www.srds.ir/article_228791.html?lang=fa

ارزیابی فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان (مطالعه موردی: شهر اردبیل)^۱

پریا نصیری^۱، علیرضا محمدی^۲، منصور رحمتی^۳، عطا غفاری گیلانده^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
۲. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
۳. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
۴. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵

چکیده

مقدمه و هدف: سلامت روان زنان به‌عنوان یکی از ابعاد اساسی سلامت عمومی، تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله کیفیت و دسترسی به فضاهای عمومی شهری قرار دارد. این پژوهش با هدف تحلیل تأثیر فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان در شهر اردبیل و در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان انجام شده است.

روش شناسی: این مطالعه از نوع کاربردی با رویکرد توصیفی - تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز از طریق توزیع ۴۰۰ پرسش‌نامه در میان زنان ساکن شهر اردبیل و با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک جمع‌آوری شد. ابزار پژوهش شامل ۴۰ گویه در قالب پنج شاخص اصلی (کالبدی-فضایی، فرهنگی-اجتماعی، امنیت، دسترسی‌پذیری و سلامت روان) بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تی تک‌نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) در نرم‌افزار AMOS استفاده شد.

یافته‌ها و نتایج: نتایج نشان داد که شاخص‌های کالبدی - فضایی (میانگین ۳/۱۷) و فرهنگی-اجتماعی (میانگین ۳/۰۵) در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارند. همچنین، بر اساس نتایج تحلیل مسیر، شاخص کالبدی-فضایی با ضریب تأثیر ۰/۸۹ بیشترین نقش را در ارتقاء سلامت روان زنان داشته است. پس از آن، شاخص‌های امنیت محیطی، فرهنگی-اجتماعی، دسترسی‌پذیری و سلامت روان در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. این یافته‌ها بر اهمیت طراحی فضاهای عمومی با تأکید بر مؤلفه‌های کالبدی و محیطی در راستای ارتقاء سلامت روان بانوان تأکید دارد و لزوم توجه برنامه‌ریزان شهری به این ابعاد را یادآور می‌شود. نوآوری این پژوهش در تحلیل هم‌زمان پنج شاخص کلیدی شهر دوستدار زنان با رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) و تمرکز بر شهر اردبیل به‌عنوان یک نمونه بومی است که کمتر در مطالعات پیشین مورد توجه قرار گرفته است.

کلید واژه‌ها: کیفیت زندگی زنان، فضاهای شهری فراگیر، عدالت فضایی، تعاملات اجتماعی در شهر، شهر اردبیل.

^۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری تحت عنوان "ارزیابی فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان (مطالعه موردی: شهر اردبیل)" نویسنده اول، استاد راهنما نویسنده دوم و سوم، استاد مشاور: نویسنده چهارم دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران است.

* نویسنده مسئول: a.mohammadi@uma.ac.ir

ارجاع به این مقاله: نصیری، پریا، محمدی، علیرضا، رحمتی، منصور و غفاری گیلانده، عطا. (۱۴۰۵). ۶. ارزیابی فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان (مطالعه موردی: شهر اردبیل). فصلنامه مطالعات توسعه‌یابار شهری و منطقه‌ای، ۷(۲)، ۹۶-۱۱۶.

مقدمه و بیان مسأله

تحولات پرشتاب شهرنشینی در دهه‌های اخیر، علاوه بر چالش‌های کالبدی و زیست‌محیطی، پیامدهای روانی و اجتماعی قابل توجهی ایجاد کرده است (نظری و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۰). در این میان، سلامت روان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی کیفیت زندگی شهری، به‌ویژه برای زنان که بیش از سایر گروه‌ها در معرض آسیب‌های محیطی، اجتماعی و ساختاری قرار دارند، اهمیتی دوچندان یافته است. یکی از عوامل مؤثر بر ارتقای سلامت روان زنان، دسترسی ایمن، برابر و معنادار به فضاهای عمومی شهری است. این فضاها شامل پارک‌ها، میدان‌ها، فضاهای سبز، پیاده‌راه‌ها و مکان‌های فرهنگی-اجتماعی بوده و نقشی اساسی در کاهش اضطراب، افسردگی، احساس تنهایی و تقویت تعلق اجتماعی ایفا می‌کنند (Kabisch et al., 2019; Jennings et al., 2021). همچنین سازمان‌های بین‌المللی این فضاها را شاخصی مهم در توسعه پایدار شهری دانسته‌اند (جوکار، ۱۳۹۶؛ ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۷).

افزایش اختلالات روانی از جدی‌ترین پیامدهای زندگی در محیط‌های شهری است؛ پژوهش‌ها کاهش فضای سبز، آلودگی صوتی، ناامنی و ضعف طراحی شهری را از عوامل افزایش استرس و افسردگی می‌دانند (Kowarik & Kleinschroth, 2020). پارک‌ها به‌عنوان کانونی برای تعامل اجتماعی و آرامش روانی، سهمی مهم در بهبود کیفیت زندگی دارند (Yadav & Kumar, 2021: 149; S. Park & Ko, 2023: 3).

در سال‌های اخیر، مفهوم «شهر دوستدار زنان» به‌عنوان رویکردی نوین در طراحی و مدیریت شهری مطرح شده است. این رویکرد بر ارتقای کیفیت زندگی زنان از طریق اصلاح فضاها، فرآیندها و ساختارهای شهری تأکید دارد (UN-Habitat, 2019; Whitzman et al., 2022). شاخص‌هایی چون ایمنی، دسترسی‌پذیری، مشارکت اجتماعی، آسایش روانی، امکانات خدماتی و عدالت فضایی در این چارچوب اهمیت دارند. اگر فضاهای عمومی بر اساس این اصول طراحی شوند، می‌توانند به کاهش نابرابری‌های جنسیتی، ارتقای سلامت روان و گسترش سرمایه اجتماعی زنان کمک کنند (علوی، ۱۴۰۰؛ گرمسیری‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۰).

با وجود این، بسیاری از شهرهای ایران با چالش‌هایی مانند ناامنی، طراحی مردانه محور، کمبود امکانات ویژه زنان و عدم مشارکت آنان در تصمیم‌سازی مواجه‌اند که پیامدهای منفی مستقیمی بر سلامت روان دارد. شهر اردبیل نیز از این قاعده مستثنی نیست. طبق گزارش‌های رسمی، سرانه فضای سبز عمومی در اردبیل کمتر از استاندارد ملی است و کمبود پارک‌های ویژه بانوان، مشکلات دسترسی به خدمات فرهنگی و نرخ بالای احساس ناامنی از مهم‌ترین چالش‌های این شهر به شمار می‌رود. این وضعیت، ضرورت مطالعه‌ای بومی در این زمینه را برجسته می‌کند.

بنابراین، این پژوهش با هدف ارزیابی تأثیر فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان، به بررسی پنج شاخص اصلی شامل کالبدی-فضایی، امنیت محیطی، فرهنگی-اجتماعی، دسترسی‌پذیری و سلامت روان در شهر اردبیل می‌پردازد. پرسش کلیدی این است:

فضاهای عمومی شهر اردبیل تا چه اندازه با شاخص‌های شهر دوستدار زنان همخوانی دارند و چه تأثیری بر سلامت روان زنان ساکن این شهر می‌گذارند؟

پیشینه پژوهش

مطهری و همکاران (۱۴۰۰) با هدف ارزیابی کیفیت محیط شهر رشت از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری تنوع‌گرا و پاسخگویی به نیازهای فضایی گروه‌های اجتماعی زنان، توان‌خواهان، سالمندان و کودکان نشان دادند که کیفیت محیط این شهر از نظر شاخص‌هایی همچون ایمنی و امنیت، خدمات عمومی، اشتغال، حمل‌ونقل عمومی، فضاهای بیرونی و ساختمان‌های عمومی پایین‌تر از سطح متوسط است. نتایج این پژوهش ضرورت گذار از رویکرد یکسان‌نگر به رویکرد تنوع‌گرا و لحاظ‌کردن تفاوت‌ها در فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری را مورد تأکید قرارداد.

گرمسیری‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای در شهر جدید عالی شهر کیفیت فضاهای عمومی را از منظر جنسیتی بررسی کردند. یافته‌های آنان نشان داد که این فضاها برای زنان مطلوب نبوده، درحالی‌که مردان رضایت بیشتری از آن‌ها داشتند.

همچنین حسینی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی در شهر مشهد دریافتند که شاخص‌های شهر دوستدار زنان شامل امنیت، مشارکت اجتماعی و دسترسی به خدمات عمومی، با سلامت روان زنان رابطه‌ای مثبت و معنادار دارند.

زارنجی و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای در شهر اردبیل به این نتیجه رسیدند که کیفیت محیط ساخته‌شده از نظر عناصر زیست‌محیطی و نظافت در سطح متوسط به بالا قرار دارد؛ اما مؤلفه‌هایی همچون زیبایی‌شناسی، عناصر کالبدی و محیطی در سطح پایینی قرار گرفته‌اند. این وضعیت ضعف مدیریت شهری در اردبیل را نشان داده و به افزایش افسردگی و بیماری‌های مرتبط با اعصاب و روان در میان شهروندان منجر شده است.

ولایتی و رضائی تبریزی (۱۴۰۳) با بررسی فضاهای شهری تبریز (عینالی و ائل‌گولی) دریافتند که مؤلفه‌های کالبدی از جمله تنوع فضایی، انعطاف‌پذیری، آسایش اقلیمی، امکانات محیطی، حریم خصوصی، خوانایی و زیبایی بصری با ابعاد سلامت روانی شامل احساس آرامش، امنیت فردی، شادمانی، حس تعلق و تعاملات اجتماعی رابطه‌ای معنادار دارند. نتایج این پژوهش نشان داد که بیش از ۹۰ درصد مؤلفه‌های کالبدی و روانی دارای همبستگی قوی یا متوسط هستند و اهمیت نقش فضاهای کالبدی در ارتقای سلامت روان را تأیید می‌کند.

شعبان‌پور ششکل و همکاران (۱۴۰۴) در پژوهشی در منطقه ۴ شهر رشت به بررسی کیفیت محیطی فضاهای عمومی و ارتباط آن با سلامت جسمی و روانی سالمندان پرداختند. نتایج این تحقیق بیانگر آن است که میان کیفیت محیطی شامل پیاده‌محوری، امنیت و آسایش، مبلمان شهری، منظر شهری و دسترسی به خدمات محلی با سلامت عمومی سالمندان رابطه‌ای معنادار و معکوس وجود دارد. کاهش کیفیت محیطی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش مشکلات روانی نظیر اضطراب، استرس، پرخاشگری و افسردگی در میان سالمندان شود.

در حوزه مطالعات خارجی، جیانگا ۱ (۲۰۱۷) به بررسی تفاوت‌های جنسیتی در ادراک امنیت فضاهای عمومی پرداخت. نتایج او نشان داد که زنان امنیت بیشتری را در فضاهای ساخت‌یافته (مانند خیابان‌های روشن و شلوغ) احساس می‌کنند، درحالی‌که مردان امنیت نسبی بیشتری در فضاهای طبیعی و کم‌ساخت دارند. این پژوهش اهمیت طراحی ساختاریافته فضاهای شهری برای ارتقای احساس امنیت زنان را برجسته می‌سازد.

ماملا و ماهاراج (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای در آفریقای جنوبی پیشنهاد کردند که حضور پلیس زن، آموزش حساسیت جنسیتی و مقابله با تبعیض می‌تواند امنیت زنان را در فضاهای عمومی افزایش دهد.

همچنین لی و همکاران ۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی بر روی شهرهای چین نتیجه گرفتند که برخورد مناسب با زنان و ایجاد فضاهای اجتماعی و فرهنگی مطلوب می‌تواند کیفیت زندگی شهری آنان را به شکل معناداری بهبود بخشد. یادو و کوماری ۳ (۲۰۲۱) نیز در پژوهشی در هند نشان دادند که شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی و کالبدی، تأثیر مستقیمی بر سطح رفاه و احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی شهری دارند. پژوهش دیگر.

افه‌گونی و همکاران ۴ (۲۰۲۲) مطالعه‌ای در ترکیه دریافتند که دسترسی به پارک‌ها و فضاهای سبز شهری نقش کلیدی در ارتقای سلامت روان زنان ایفا می‌کند و می‌تواند از میزان استرس و افسردگی آنان بکاهد.

ژنگ ۵ و همکاران (۲۰۲۴) سلامت روان را مفهومی فراتر از نبود بیماری دانسته‌اند که شامل رشد شخصیتی، تعامل اجتماعی و احساس رفاه ذهنی است.

نوآوری پژوهش

مرور پیشینه نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات داخلی بر یک یا دو بعد از مؤلفه‌های شهر دوستدار زنان (مانند امنیت یا خدمات عمومی) تمرکز داشته و کمتر به بررسی جامع و هم‌زمان شاخص‌های کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و سلامت روان پرداخته‌اند. در مطالعات خارجی نیز اگرچه بر اهمیت دسترسی به فضاهای عمومی، امنیت جنسیتی و طراحی

1 Jiang

2 Li

3 Yadav and Kumari

4 Efe Güney et al

5 Zheng

شهری تأکید شده، اما پژوهش‌ها عمدتاً در بستر شهرهای بزرگ یا کشورهای توسعه‌یافته انجام شده‌اند و کمتر به شرایط شهرهای متوسط با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاص پرداخته‌اند. این پژوهش از چند جهت نوآورانه است:

۱. گستردگی شاخص‌ها: برخلاف اغلب تحقیقات پیشین، این پژوهش اولین مطالعه‌ای است که هم‌زمان پنج شاخص اصلی (کالبدی-فضایی، امنیتی-محیطی، اجتماعی-فرهنگی، دسترسی‌پذیری و سلامت روان) را در شهر اردبیل با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) بررسی می‌کند.
۲. رویکرد تحلیلی پیشرفته: بهره‌گیری از SEM و تحلیل عاملی تأییدی (CFA) امکان تحلیل روابط مستقیم و غیرمستقیم بین شاخص‌ها را فراهم کرده، در حالی که اغلب مطالعات گذشته صرفاً به روش‌های توصیفی یا آزمون‌های تک‌متغیره محدود شده‌اند.
۳. بستر پژوهش: تمرکز بر شهر اردبیل به‌عنوان یک شهر متوسط با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و کالبدی خاص، که تاکنون کمتر در این حوزه مطالعه شده است، جنبه نوآورانه دیگری دارد.
۴. کاربرد عملی: نتایج پژوهش می‌تواند مبنای تدوین راهکارهای بومی برای ارتقای کیفیت فضاهای عمومی و بهبود سلامت روان زنان در اردبیل قرار گیرد و الگویی برای سایر شهرهای مشابه ایران باشد.

مبانی نظری پژوهش

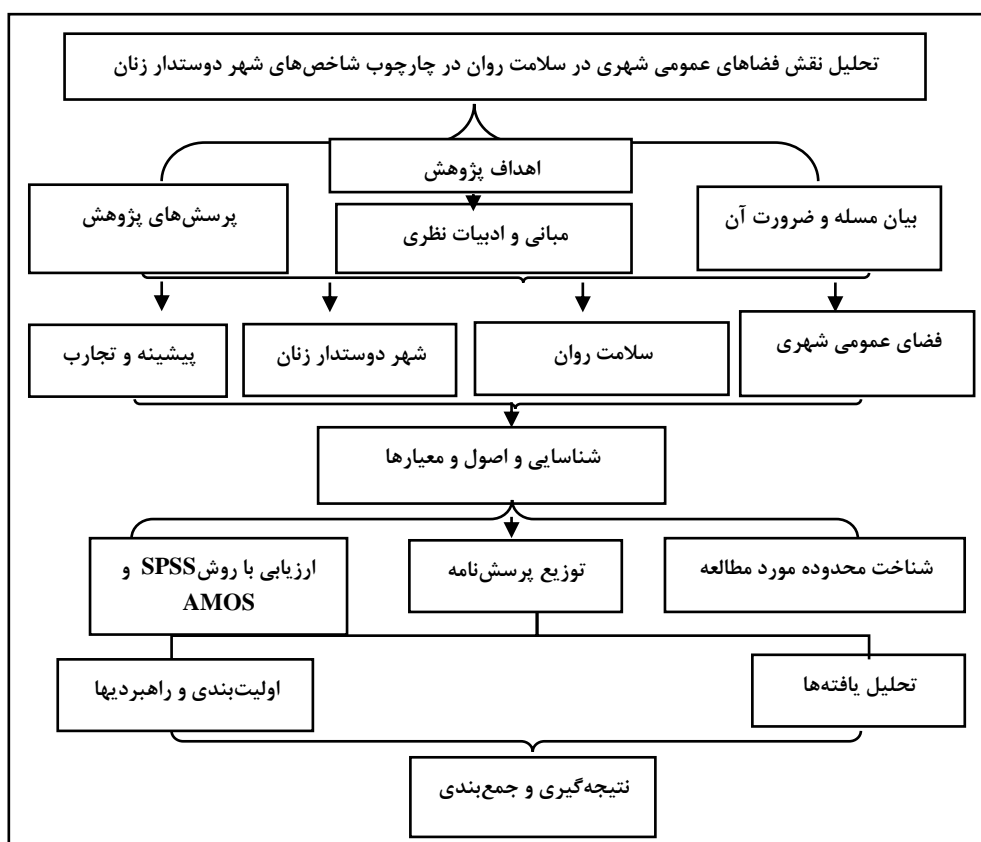
این پژوهش بر سه مفهوم کلیدی استوار است: فضاهای عمومی شهری، سلامت روان و شاخص‌های شهر دوستدار زنان. بررسی ارتباط این مفاهیم، چارچوب نظری تحقیق را تشکیل می‌دهد. فضاهای عمومی شهری بخش‌هایی از شهر هستند که امکان حضور آزاد، ایمن و برابر شهروندان را بدون تبعیض فراهم می‌کنند. این فضاها شامل پارک‌ها، میدان‌ها، پیاده‌راه‌ها و مراکز فرهنگی - اجتماعی هستند و نقش مهمی در تعاملات اجتماعی، کاهش استرس، تقویت حس تعلق و ارتقای کیفیت زندگی ایفا می‌کنند (Carmona, 2019). در نگاه جنسیتی، دسترسی ایمن و معنادار زنان به این فضاها همراه با احساس مالکیت اجتماعی، می‌تواند در کاهش اضطراب و افزایش رفاه روانی مؤثر باشد (Whitzman et al., 2019).

در سال‌های اخیر، رویکرد سلامت‌محور در برنامه‌ریزی شهری مورد توجه قرار گرفته است که بر طراحی فضاهای شهری به‌گونه‌ای تأکید دارد که سلامت جسمی و روانی شهروندان، به‌ویژه زنان، ارتقا یابد؛ (آذر، ۱۴۰۲: ۲). این رویکرد ارتباط مستقیم بین کیفیت فضاهای عمومی و سلامت روان را برجسته می‌کند.

سلامت روان یکی از ارکان اصلی رفاه عمومی محسوب می‌شود و در تعریف سازمان جهانی بهداشت به‌عنوان حالتی از رفاه که فرد توان مقابله با استرس‌های روزمره و مشارکت مؤثر در اجتماع را دارد، شناخته می‌شود (WHO, 2018). در این پژوهش، سلامت روان شامل مؤلفه‌هایی مانند اضطراب، افسردگی و احساس تنهایی است. عوامل محیطی مانند تراکم بالا، نبود فضای سبز، ناامنی و ضعف طراحی فضاهای عمومی می‌توانند زمینه‌ساز افزایش اختلالات روانی و کاهش کیفیت زندگی باشند (Park & Yu, 2022)؛ (Blayney et al., 2021) مطابق با نظریه تماس اجتماعی، افزایش حضور و تعاملات در فضاهای عمومی می‌تواند به کاهش احساس انزوا و بهبود سلامت روان منجر شود (Jennings & Bankole, 2019). این نظریه تأکید می‌کند که فضاهای عمومی به‌عنوان بستری برای ارتباطات اجتماعی، به‌ویژه برای زنان، نقشی اساسی در ارتقای سلامت روان دارند.

مفهوم «شهر دوستدار زنان» از دهه ۱۹۹۰ وارد ادبیات برنامه‌ریزی شهری شد و هدف آن ارتقای عدالت فضایی و امنیت جنسیتی در فرآیند طراحی و مدیریت فضاهای شهری است (UN-Habitat, 2022). شاخص‌هایی مانند ایمنی، دسترسی‌پذیری، امکانات فرهنگی و اجتماعی، مشارکت فعال زنان و طراحی منطبق با ویژگی‌های فرهنگی از عناصر کلیدی این رویکرد محسوب می‌شوند (Bertrand & Perrin, 2022)؛ (گرمسیری‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۰). این بخش بر مبنای نظریه عدالت جنسیتی در فضاهای شهری شکل گرفته است که معتقد است فضاهای شهری اغلب دارای سوگیری جنسیتی‌اند و برای تحقق عدالت جنسیتی باید نیازهای زنان در طراحی و مدیریت فضاها در نظر گرفته شود (Anshor & Muttaqin, 2022؛ غلامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۲). (Kern, 2020). دسترسی فضایی، عوامل اجتماعی و کالبدی نیز در تعیین کیفیت تجربه زنان از فضاهای شهری نقش مهمی ایفا می‌کنند. ساختار کالبدی محیط مانند نورپردازی، طراحی فراگیر، وجود

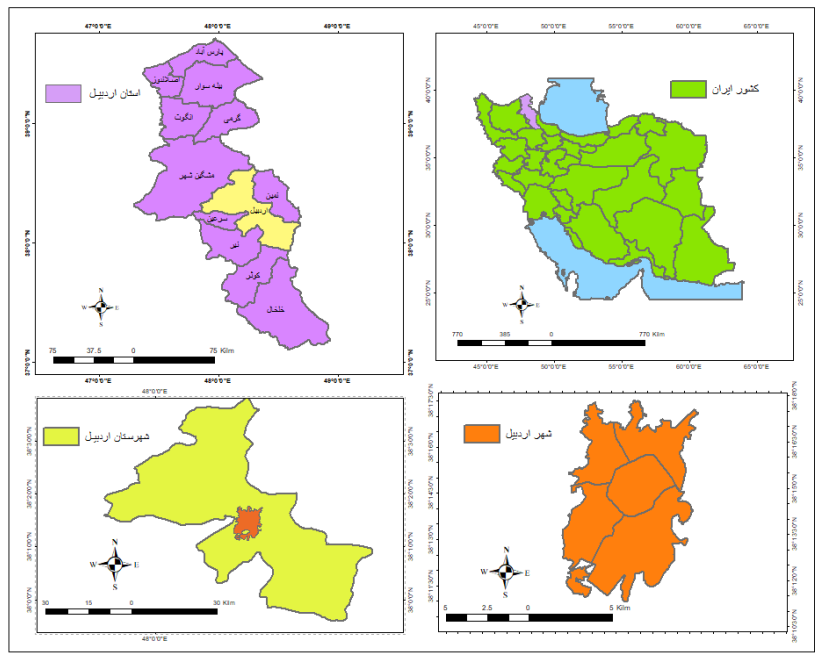
مسیرهای ایمن و دسترسی به امکانات فرهنگی، به طور مستقیم بر احساس امنیت و آسودگی زنان مؤثر است. از سوی دیگر، مؤلفه‌های اجتماعی همچون حس مشارکت، تعاملات اجتماعی و پذیرش فرهنگی در محیط‌های عمومی، می‌تواند بر میزان استفاده و رضایت روانی زنان از این فضاها تأثیرگذار باشد (نجمه و بابامیری، ۱۳۹۱: ۳۰۷). در این پژوهش، پنج شاخص اصلی شامل کالبدی-فضایی، امنیت، فرهنگی-اجتماعی، دسترس‌پذیری و سلامت روان به‌عنوان چارچوب مفهومی انتخاب شده‌اند. بنابراین، رویکردی چندبعدی در تحلیل و برنامه‌ریزی فضاهای شهری - که هم‌زمان جنبه‌های روان‌شناختی، فضایی، اجتماعی و جنسیتی را در نظر بگیرد - می‌تواند راهگشای دستیابی به شهرهایی سلامت‌محور و دوستدار زنان باشد (Okura, 2023). بر اساس آنچه گفته شد، چارچوب نظری این پژوهش با الهام از رویکرد سلامت‌محور، نظریه عدالت جنسیتی و نظریه تماس اجتماعی، روابط میان کیفیت فضاهای عمومی، شاخص‌های شهر دوستدار زنان و سلامت روان زنان را تحلیل می‌باشد.

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق فضایی عمومی بر سلامت روان بانوان (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

معرفی محدوده مورد مطالعه

پژوهش حاضر در شهر اردبیل، مرکز استان اردبیل واقع در شمال غربی ایران، انجام شده است. این شهر با موقعیت جغرافیایی ۴۸ درجه و ۱۵ تا ۱۹ دقیقه طول شرقی و ۳۸ درجه و ۱۱ تا ۱۷ دقیقه عرض شمالی، در دشت اردبیل و در ناحیه‌ای نیمه‌خشک و نیمه‌مرطوب قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). شهر اردبیل با جمعیتی بالغ بر حدود ۵۲۹،۳۷۴ نفر (طبق آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵)، یکی از شهرهای مهم و تاریخی شمال غربی ایران است. در این شهر، زنان بخش قابل توجهی از جمعیت را تشکیل می‌دهند و بر اساس آمارهای اخیر، تعداد زنان حدود ۲۶۰،۰۰۰ نفر برآورد می‌شود. این شهر با پیشینه‌ای غنی و موقعیت استراتژیک، از اهمیت ویژه‌ای در منطقه برخوردار است و تحقیقاتی که روی وضعیت زنان در این شهر انجام می‌شود می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر بهبود شرایط زندگی آنان داشته باشد. بنابراین شکل زیر و موقعیت جغرافیایی مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل نقشه ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه شهر اردبیل (منبع: نگارندگان، ۱۴۰۴)

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش انجام، توصیفی-تحلیلی است. گردآوری داده‌ها به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفت. در بخش کتابخانه‌ای، منابع داخلی و خارجی مرتبط با موضوع بررسی و چارچوب نظری و شاخص‌های تحقیق استخراج شد. در بخش میدانی، داده‌ها از طریق پرسش‌نامه‌ای با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم») در تابستان ۱۴۰۳ گردآوری گردید. جامعه آماری شامل کلیه زنان ساکن شهر اردبیل با جمعیت ۲۹۲،۹۹۷ نفر است. با استفاده از فرمول کوکران و سطح خطای ۵ درصد، حجم نمونه ۴۰۰ نفر تعیین شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی سیستماتیک انجام گرفت.

شاخص‌ها و متغیرها

در این پژوهش، ۵ شاخص اصلی به دلیل ارتباط مستقیم با کیفیت زندگی زنان در شهر و شاخص‌های توسعه شهری انتخاب شد: ۱. کالبدی و فضایی، ۲. امنیت و محیطی، ۳. اجتماعی - فرهنگی، ۴. دسترس‌پذیری، ۵. سلامت روان. بنابراین گویه‌های پرسش‌نامه بر اساس مطالعات پیشین (فاضلی و ضیاچی، ۱۳۹۳؛ پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴؛ روستا و احمدی، ۱۳۹۸؛ کریمی و محمدی، ۱۳۹۹؛ فرحزاد و همکاران، ۱۳۹۹؛ رشید کلویر و همکاران، ۱۳۹۹؛ زرقانی و همکاران، ۱۳۹۹) (Yadav, and Kumari (2021), (Efe Güney et al 2022), Jianga, 2017), (N. S. Park et al., 2024) طراحی گردید. گویه‌های مربوط به سلامت روان با الهام از پرسشنامه‌های استاندارد و با تعدیل متناسب با شرایط بومی زنان شهر اردبیل تدوین شدند.

روایی و پایایی ابزار

پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۸۹۳ و برای همه شاخص‌ها بالاتر از ۰/۷۸ بود؛ این موضوع نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است. روایی سازه نیز با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی (CFA) بررسی شد و شاخص‌های برازش در سطح مطلوب قرار داشتند.

جدول ۲: جدول شاخص‌ها، معیارها، تعداد سؤالات و آلفای کرونباخ پژوهش

شاخص	معیار	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
کالبدی - فضایی	مکان‌های مناسب پیاده‌روی، فضای دوچرخه‌سواری بانوان، ایمن‌سازی وسایل، رستوران و کافی‌شاپ، فضاهای سبز، امکانات معلولین و سالمندان، صندلی و نیمکت‌ها، کیفیت وسایل بازی و ورزشی، خدمات ارائه شده (کتابخانه، آموزش)، امکانات ورزشی (زمین ورزشی، دستگاه بدنسازی)	۱۰	۰/۸۹۳
امنیت - محیطی	امنیت در پارک‌ها، امنیت استفاده از پارک در شب، وضعیت روشنایی و نورپردازی، آزادی در پوشش، حضور نیروهای امنیتی، برخورد کارکنان نگهداری با بانوان	۶	۰/۷۹۴
دسترس‌پذیری	دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی، فضاهای تفریحی و سرگرمی، فضاهای سبز، دسترسی آسان به پارک‌های شهری، مناسب‌سازی برای معلولین، ورودی‌ها و مسیرهای بدون مانع، دسترسی از طریق وسایل نقلیه عمومی،	۷	۰/۷۸۲
فرهنگی - اجتماعی	آشنایی با افراد جدید، تقویت حس تعلق اجتماعی، مناسب برای گذران اوقات فراغت با خانواده، فعالیت‌های گروهی و اجتماعی، حضور روان‌شناس یا کارشناس خانواده، برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی (نمایش‌ها، کنسرت‌ها، کلاس‌ها)، افزایش شادابی و نشاط، برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی	۸	۰/۸۵۲
سلامتی روان	احساس سلامت عمومی، سردرد، بیدارشدن در شب، صرف وقت بیشتر برای انجام کارها، لذت‌بردن از فعالیت‌های روزمره، تأثیر پارک بر کیفیت خواب، بهبود حالت روحی، تأثیر پارک بر وضعیت روانی، تأثیر بر وضعیت جسمانی (مثل کاهش وزن، افزایش انرژی)	۹	۰/۸۳۸

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش توصیفی از آزمون T تک نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در بخش مدل‌سازی و بررسی روابط بین متغیرها، از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با نرم‌افزار AMOS بهره گرفته شد. این روش به دلایل زیر انتخاب گردید:

۱. بررسی هم‌زمان روابط مستقیم و غیرمستقیم میان متغیرها.
۲. ارزیابی برازش مدل نظری با داده‌ها از طریق شاخص‌هایی مانند RMSEA, CFI.
۳. ترکیب تحلیل عاملی و رگرسیون برای شناسایی ساختارهای پیچیده.
۴. امکان ترسیم مدل به صورت گرافیکی برای فهم بهتر روابط. بنابراین، در مدل مفهومی پژوهش، شاخص‌های کالبدی - فضایی، امنیتی - محیطی، اجتماعی - فرهنگی و دسترس‌پذیری به‌عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده‌اند و اثر مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها بر سلامت روان زنان (به‌عنوان متغیر وابسته) آزمون گردید.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

باتوجه به داده‌های به‌دست‌آمده، پاسخ‌دهندگان به طور نسبتاً متوازن در مناطق مختلف شهر اردبیل پراکنده‌اند. بیشترین فراوانی مربوط به مناطق شهرک دادگستری (۸٪) و کوثر (۷۰،۸٪) است. تعداد کل پاسخ‌دهندگان ۴۰۰ نفر است. در خصوص وضعیت تأهل، ۴۹،۳٪ از پاسخ‌دهندگان مجرد و ۵۰،۷٪ متأهل بودند. از نظر توزیع سنی، بیشترین فراوانی به گروه ۲۱-۳۰ سال با ۴۱٪ اختصاص دارد و پس از آن گروه ۳۱-۴۰ سال با ۳۱٪ قرار دارد. گروه‌های سنی ۱۰-۲۰ سال و ۴۱-۵۰ سال به ترتیب ۱۵،۳٪ و ۸،۸٪ را تشکیل می‌دهند و کمترین فراوانی مربوط به گروه ۵۱-۸۰ سال با ۴٪ است. این توزیع سنی اهمیت دارد؛ زیرا گروه سنی جوان و میان‌سال بیشترین استفاده و تجربه از فضاهای عمومی شهری را دارند و سلامت روان آنان می‌تواند بیشترین تأثیر را از کیفیت محیط‌های شهری بگیرد. در مورد تحصیلات، ۴۳٪ از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک لیسانس، ۱۹،۸٪ دیپلم، ۱۹٪ فوق‌لیسانس، ۱۴٪ زیر دیپلم و ۳،۵٪ دارای مدرک دکتری هستند.

برای شاخص‌های فضاهای عمومی شهری در سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان، میانگین، انحراف معیار، واریانس، چولگی، کشیدگی، حدافل و حداکثر محاسبه شده است (جدول ۳). مقیاس مورداستفاده، مقیاس لیکرت ۱ تا

۵ است و عدد ۳ معیار متوسط محسوب می‌شود؛ بنابراین میانگین‌های کمتر از ۳ نشان‌دهنده وضعیت پایین‌تر از متوسط و میانگین‌های بالاتر از ۳ نشان‌دهنده وضعیت بهتر از متوسط هستند.

جدول ۳: شاخص‌های توصیفی متغیرهای شهر دوستدار زنان

متغیر	تعداد (N)	میانگین	کشیدگی	چولگی	واریانس	انحراف معیار	حداکثر	حداقل
کالبدی - فضایی	۴۰۰	۳/۱۷۶	-۰/۰۲۶	-۰/۳۹۱۰	۰/۴۰۰	۰/۶۳۲	۵/۰۰	۱/۲۰
امنیت - محیطی	۴۰۰	۲/۹۹۷	۰/۹۹۵	-۰/۳۳۷	۰/۳۷۷	۰/۶۱۴	۵/۰۰	۱/۰۰
دسترس‌پذیری	۴۰۰	۲/۸۸۷	۰/۵۰۶	-۰/۰۳۸	۰/۳۱۸	۰/۵۶۳	۵/۰۰	۱/۴۳
فرهنگی - اجتماعی	۴۰۰	۳/۰۵۰	۰/۳۵۶	-۰/۳۶۳	۰/۴۰۷	۰/۶۳۸	۵/۰۰	۱/۲۵
سلامت روان	۴۰۰	۳/۲۶۳	۰/۴۶۷	-۰/۲۶۶	۰/۳۹۴	۰/۶۲۷	۵/۰۰	۱/۲۲

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

باتوجه به جدول بالا، میانگین‌ها نشان می‌دهند که وضعیت شاخص‌های دسترسی و امنیت - محیطی در حد متوسط یا کمی پایین‌تر از متوسط قرار دارند و شاخص سلامت روان وضعیت نسبتاً مناسبی دارد.

- یافته‌های استنباطی

در این بخش، یافته‌های تحلیلی مربوط به ارزیابی فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان شهر اردبیل ارائه شده است. باتوجه به حجم بالای نمونه و طبق قضیه حد مرکزی (CLT)، استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای و مدل‌سازی AMOS امکان‌پذیر بوده و تحلیل‌های آماری قابل اجرا هستند.

۱. تحلیل‌های T تک نمونه‌ای (وضعیت شاخص‌ها)

شاخص کالبدی - فضایی

برای بررسی وضعیت شاخص‌های کالبدی - فضایی در شهر اردبیل از دیدگاه زنان، از آزمون تی تک نمونه‌ای با عدد مرجع ۳ (وضعیت متوسط) استفاده شد. جدول ۴ نتایج آزمون را برای مؤلفه‌های مختلف نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مؤلفه‌هایی مانند مکان‌های مناسب پیاده‌روی (Sig=۰/۰۰۰)، ایمن‌سازی وسایل (Sig=۰/۰۰۰)، رستوران و کافی‌شاپ (Sig=۰/۰۰۰)، و فضاهای سبز (Sig=۰/۰۰۰)، به‌طور معناداری بالاتر از حد متوسط ارزیابی شدند. در مقابل، مؤلفه‌هایی مانند فضای دوچرخه‌سواری بانوان (Sig=۰/۱۴)، امکانات مناسب برای معلولین و سالمندان (Sig=۰/۴۴۳)، خدمات ارائه‌شده (Sig=۰/۴۵۰) و امکانات ورزشی (Sig=۰/۷۹) تفاوت معناداری با عدد مرجع نشان ندادند و وضعیت آن‌ها در حد متوسط قرار دارد. میانگین کل شاخص‌های کالبدی - فضایی برابر با ۳/۱۷ است که نشان می‌دهد وضعیت کلی این شاخص از دید زنان نسبت به حد متوسط کمی بهتر ارزیابی می‌شود. با این حال، برخی مؤلفه‌ها مانند مناسب‌سازی فضا برای گروه‌های خاص نیازمند بهبود و برنامه‌ریزی دقیق هستند.

جدول ۴: بررسی وضعیت دسترسی به فضایی عمومی از نظر معیارهای کالبدی-فضایی

شاخص	مؤلفه‌ها	مقایسه = ۳	آماره T	درجه آزادی	معناداری (Sig)	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	فاصله اطمینان
کالبدی - فضایی	مکان‌های پیاده‌روی	مناسب	۱۱/۹۳۹	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۵۱	۰/۵۱۷	۰/۸۶۶	حد پایین ۰/۴۳۲ حد بالا ۰/۶۰۲
	فضای دوچرخه‌سواری بانوان		۲/۴۷۴	۳۹۹	۰/۱۴	۳/۱۱	۰/۱۱۰	۰/۸۸۸	حد پایین ۰/۰۲۲ حد بالا -۰/۱۹۷
	ایمن‌سازی وسایل (جنس مناسب، حفاظ)		۵/۲۴۶	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۲۲	۰/۲۲۰	۰/۸۳۸	حد پایین ۰/۱۳۷ حد بالا ۰/۳۰۲

جانبی و سالم بودن								
۰/۳۸۸	۰/۲۲۱	۰/۸۵۳	۰/۳۰۵	۳/۳۰	۰/۰۰۰	۳۹۹	۷/۱۴۵	رستوران و کافی شاپ
۰/۲۸۷	۰/۱۱۲	۰/۸۸۹	۰/۲۰۰	۳/۲۰	۰/۰۰۰	۳۹۹	۴/۴۹۵	فضاهای سبز
-۰/۱۲۴	-۰/۰۵۴	۰/۹۱۱	۰/۰۳۵	۳/۰۳	۰/۴۴۳	۳۹۹	۰/۷۶۸	امکانات مناسب برای معلولین و سالمندان
۰/۱۸۷	۰/۰۰۷	۰/۹۱۶	۰/۰۹۷	۳/۰۹	۰/۰۴۳	۳۹۹	۲/۱۲۸	صندلی، نیمکتها و سایه بانها
۰/۲۵۱	۰/۰۸۴	۰/۸۴۹	-۰/۱۶۷	۳/۱۶	۰/۰۰۰	۳۹۹	۳/۹۴۵	کیفیت وسایل بازی و دستگاههای ورزشی
۰/۱۲۵	-۰/۰۵۵	۰/۹۲۵	۰/۰۳۵	۳/۰۳	۰/۴۵۰	۳۹۹	۰/۷۵۷	خدمات ارائه شده (کتابخانه، آموزش)
۰/۱۶۹	-۰/۰۹۳	۰/۹۰۸	۰/۰۸۰	۳/۰۸	۰/۷۹	۳۹۹	۱/۷۶۱	امکانات ورزشی (زمین ورزشی، دستگاه بدنسازی)
میانگین کل ۳/۱۷								

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

شاخص امنیت-محیطی

برای بررسی شاخص امنیت-محیطی، از آزمون تی تک‌نمونه با عدد مرجع ۳ (وضعیت متوسط) استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که بیشتر مؤلفه‌ها تفاوت معناداری با حد متوسط ندارند ($p > 0.05$). برای مثال، امنیت در پارکها میانگین = ۰/۳۰۷، $(Sig = 0.095)$ و حضور نیروهای امنیتی و پلیس میانگین = ۲/۹۹، $(Sig = 0.815)$ هر دو از نظر آماری تفاوت معناداری با عدد ۳ نشان ندادند، اگرچه میانگین امنیت در پارکها بالاتر از ۳ بود. سایر مؤلفه‌ها مانند امنیت استفاده از پارک در شب، وضعیت روشنایی و نورپردازی، آزادی در پوشش و انتخاب لباس و نحوه برخورد کارکنان نگهبانی نیز از نظر آماری در سطح متوسط ($p > 0.05$) ارزیابی شدند. میانگین کل شاخص امنیت-محیطی برابر با ۲/۹۹ است. اگرچه این مقدار تفاوت معناداری آماری نشان نداد، اما بیانگر گرایش به پایین‌تر بودن احساس امنیت نسبت به حد متوسط است. نتایج حاکی از آن است که امنیت محیطی در فضاهای عمومی نیازمند مداخله سیاست‌گذاران شهری برای بهبود روشنایی، حضور پلیس و مناسب‌سازی ساعات شبانه است.

جدول ۵: بررسی وضعیت دسترسی به فضایی عمومی از نظر معیارهای امنیت محیطی

شاخص	مؤلفه‌ها	مقایسه = ۳			T آماره		درجه آزادی	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	فاصله اطمینان
		حد پایین	حد بالا	حد پایین	حد بالا						
امنیت محیطی	امنیت در پارکها	۰/۶۷۵	۱/۶۷۵	۳۹۹	۰/۰۹۵	۳/۰۷	۰/۰۷۲	۰/۸۶۵	-۰/۰۱۲	۰/۱۵۷	
	امنیت استفاده از پارک در شب	-۰/۷۰۴	۰/۷۰۴	۳۹۹	۰/۴۸۲	۲/۹۶	-۰/۰۳۲	۰/۹۲۳	-۰/۱۲۳	۰/۰۵۸	
امنیت محیطی	وضعیت روشنایی و نورپردازی پارک	۰/۹۷۷	۰/۹۷۷	۳۹۹	۰/۳۲۹	۳/۰۴	۰/۰۴۲	۰/۹۲۳	-۰/۰۴۳	۰/۱۲۸	
	آزادی در پوشش و انتخاب لباس	-۰/۶۳۴	۰/۶۳۴	۳۹۹	۰/۵۲۷	۲/۹۷	-۰/۰۲۷	۰/۸۷۰	-۰/۱۱۲	۰/۰۵۷	
	حضور نیروهای امنیتی و پلیس	-۰/۲۳۴	۰/۲۳۴	۳۹۹	۰/۸۱۵	۲/۹۹	-۰/۰۱۰	۰/۸۴۴	-۰/۰۹۴	۰/۰۷۴	
	نحوه برخورد کارکنان نگهبانی با بانوان	-۱/۳۸۷	۱/۳۸۷	۳۹۹	۰/۱۶۶	۲/۹۴	-۰/۰۶۰	۰/۸۶۵	-۰/۱۴۵	۰/۰۲۵	
میانگین کل ۲/۹۹											

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

شاخص دسترس پذیری مکانی

برای بررسی شاخص دسترس پذیری مکانی، میانگین مؤلفه‌های مختلف با عدد مرجع ۳ (وضعیت متوسط) مقایسه شد. نتایج نشان می‌دهد برخی مؤلفه‌ها مانند دسترسی آسان به پارک‌های شهری میانگین = ۳/۷۷، ($p < ۰/۰۰۰$) و مناسب‌سازی پارک‌ها برای افراد معلول میانگین = ۲/۴۶، ($p < ۰/۰۰۰$) به طور معناداری پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شدند و بیانگر مشکلات جدی در این حوزه هستند. دسترسی به فضاهای سبز میانگین = ۲/۸۰، ($p < ۰/۰۰۰$) نیز وضعیت نامطلوبی داشت. در مقابل، ورودی‌ها و مسیرهای بدون مانع میانگین = ۲/۳۰، ($p < ۰/۰۰۰$) و دسترسی از طریق وسایل نقلیه عمومی میانگین = ۳/۱۲، ($p < ۰/۰۰۵$) از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار بودند. سایر مؤلفه‌ها مانند دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی و فضاهای تفریحی و سرگرمی تفاوت معناداری با حد متوسط نداشتند ($p < ۰/۰۰۵$). میانگین کل شاخص دسترس‌پذیری مکانی برابر با ۲/۸۸ است که کمتر از حد متوسط بوده و ضرورت بهبود زیرساخت‌ها و خدمات شهری برای افزایش دسترس‌پذیری بانوان در شهر اردبیل را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که بهبود مسیرها و ورودی‌ها، ارتقاء دسترسی برای افراد دارای نیازهای ویژه و توسعه حمل‌ونقل عمومی مناسب بانوان اقدامات ضروری برای ارتقای تجربه حضور بانوان در فضاهای عمومی هستند.

جدول ۶: بررسی وضعیت دسترسی به فضایی عمومی از نظر معیارهای دسترس‌پذیری مکانی

شاخص	مؤلفه‌ها	مقایسه=۳						
		آماره T	درجه آزادی	معناداری (Sig)	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	فاصله اطمینان
دسترس‌پذیری	دسترس‌پذیری به خدمات بهداشتی و درمانی	-۰/۲۶۵	۳۹۹	۰/۰۰۸	۲/۸۸	-۰/۱۱۲	۰/۸۴۶	-۰/۱۹۵ -۰/۰۲۹
	دسترس‌پذیری به فضاهای تفریحی و سرگرمی	-۳/۳۷۳	۳۹۹	۰/۰۰۱	۲/۸۵	-۰/۱۴۲	۰/۸۴۴	-۰/۲۲۵ -۰/۰۵۹
	دسترس‌پذیری به فضاهای سبز	-۴/۷۰۴	۳۹۹	۰/۰۰۰	۲/۸۰	-۰/۱۹۷	۰/۸۳۹	-۰/۲۸۰ -۰/۱۱۵
	دسترس‌پذیری آسان به پارک‌های شهری	-۵/۲۴۵	۳۹۹	۰/۰۰۰	۲/۷۷	-۰/۲۲۲	۰/۸۴۸	-۰/۳۰۵ -۰/۱۳۹
	مناسب‌سازی پارک‌ها برای افراد معلول	-۱۲/۳۶۴	۳۹۹	۰/۰۰۰	۲/۴۶	-۰/۵۴۲	۰/۸۷۸	-۰/۶۳ -۰/۴۶
	ورودی‌ها و مسیرهای بدون مانع	۷/۰۵۵	۳۹۹	۰/۰۰۰	۲/۳۰	۰/۳۰۷	۰/۸۷۱	۰/۲۲۱ ۰/۳۹۳
	دسترس‌پذیری از طریق وسایل نقلیه عمومی	۲/۸۲۱	۳۹۹	۰/۰۰۵	۳/۱۲	۰/۱۲۵	۰/۸۶۸	۰/۰۳۷۱ ۰/۲۰۷
	میانگین کل	۲/۸۸						

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

شاخص فرهنگی-اجتماعی

برای بررسی شاخص فرهنگی-اجتماعی، از آزمون تی تک‌نمونه با عدد مرجع ۳ (وضعیت متوسط) استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که برخی مؤلفه‌ها به طور معناداری بالاتر یا پایین‌تر از حد متوسط قرار دارند، در حالی که برخی دیگر تفاوت معناداری با عدد ۳ نشان ندادند ($p < ۰/۰۰۵$). به طور مشخص، مؤلفه‌هایی مانند «آشنایی با افراد جدید» میانگین = ۳/۱۷، ($p < ۰/۰۰۰$)، «مناسب برای گذران اوقات فراغت با خانواده» میانگین = ۳/۲۲، ($p < ۰/۰۰۰$) و «افزایش شادابی و نشاط» میانگین = ۳/۱۷، ($p < ۰/۰۰۰$)، به طور معناداری بالاتر از حد متوسط ارزیابی شدند و نشان‌دهنده وضعیت مطلوب در این زمینه‌ها هستند. همچنین، «مناسب برای فعالیت‌های گروهی و اجتماعی» میانگین = ۳/۱۵، ($p < ۰/۰۰۰$) و «تقویت حس تعلق اجتماعی و همبستگی» میانگین = ۳/۱۱، ($p < ۰/۰۰۷$)، نیز از نظر آماری بالاتر از حد متوسط ارزیابی شدند. در مقابل، مؤلفه‌هایی مانند «حضور روان‌شناس یا کارشناس خانواده در پارک» میانگین = ۲/۹۱، ($p < ۰/۰۱۱۲$)، «برنامه‌ها و فعالیت‌های

فرهنگی» میانگین = $2/93$ ، $(p < 0/0139)$ و «برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی» (میانگین = $2/72$ ، $(p < 0/000)$) وضعیت پایین‌تری نسبت به حد متوسط داشتند. برای دو مؤلفه اول، تفاوت آماری معنادار نبود، $(p < 0/05)$ ، اما برای «برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی»، میانگین به طور معناداری پایین‌تر از حد متوسط بود $(p < 0/05)$. میانگین کل شاخص فرهنگی-اجتماعی برابر با $3/05$ است. این مقدار نشان می‌دهد که وضعیت کلی این شاخص در شهر اردبیل از دید زنان نسبت به حد متوسط، کمی بهتر ارزیابی شده است، اما برخی مؤلفه‌ها نیازمند برنامه‌ریزی و اقدامات بهبود هستند. نتایج حاکی از آن است که ارائه فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی، ایجاد فرصت‌های تعامل اجتماعی و ارتقای حس تعلق و شادابی بانوان در فضاهای عمومی، می‌تواند وضعیت این شاخص را بهبود بخشد.

جدول ۷: بررسی وضعیت دسترسی به فضایی عمومی از نظر معیارهای فرهنگی-اجتماعی

شاخص	مؤلفه‌ها	مقایسه=۳			مقایسه=۳		
		آماره T	درجه آزادی	معداری (Sig)	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار
فرهنگی - اجتماعی	آشنایی با افراد جدید	3/880	399	0/000	3/17	0/170	0/876
	تقویت حس تعلق اجتماعی و همبستگی	2/713	399	0/007	3/11	0/117	0/866
	مناسب برای گذران اوقات فراغت با خانواده	5/320	399	0/000	3/22	0/222	0/836
	مناسب برای فعالیت‌های گروهی و اجتماعی	3/526	399	0/000	3/15	0/155	0/879
	حضور روان‌شناس یا کارشناس خانواده در پارک	-1/592	399	0/112	2/91	-0/085	1/068
	برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی (نمایش‌ها، کنسرت‌ها، کلاس‌ها)	-1/482	399	0/139	2/93	-0/070	0/944
	افزایش شادابی و نشاط	3/905	399	0/000	3/17	0/170	0/870
	برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی	-5/928	399	0/000	2/72	-0/272	0/919
	فاصله اطمینان حد بالا						0/256
	فاصله اطمینان حد پایین						0/083
میانگین کل	3/05						

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

شاخص سلامتی روان

برای بررسی شاخص سلامتی روان، از آزمون تی تک‌نمونه با عدد مرجع ۳ (وضعیت متوسط) استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که بیشتر مؤلفه‌ها وضعیت مطلوب یا بالاتر از حد متوسط دارند، در حالی که برخی مؤلفه‌ها نیازمند بهبود جزئی هستند. به طور مشخص، مؤلفه‌هایی مانند «احساس سلامت عمومی» میانگین = $3/49$ ، $(p < 0/000)$ ، «بهبود حالت روحی» میانگین = $3/37$ ، $(p < 0/000)$ ، «لذت بردن از فعالیت‌های روزمره» میانگین = $3/34$ ، $(p < 0/000)$ ، «تأثیر پارک بر وضعیت روانی» (میانگین = $3/37$ ، $(p < 0/000)$ ، «تأثیر بر کیفیت خواب» (میانگین = $3/23$ ، $(p < 0/000)$ ، و «صرف وقت بیشتر برای انجام کارها» میانگین = $3/24$ ، $(p < 0/001)$ به طور معناداری بالاتر از حد متوسط ارزیابی شدند و نشان‌دهنده اثر مثبت حضور در پارک‌ها بر سلامت روان و بهبود خواب و کارایی بانوان است. در مقابل، مؤلفه «تجربه سردرد» میانگین = $3/08$ ، $(p < 0/081)$ ، و «تأثیر بر وضعیت جسمانی» (میانگین = $3/07$ ، $(p < 0/008)$ ، وضعیت کمتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارند، اگرچه مؤلفه دوم به طور معناداری بالاتر از حد متوسط است و مؤلفه اول تفاوت آماری معناداری نشان نداد، $(p < 0/05)$. میانگین کل شاخص سلامتی روان برابر با $3/26$ است. این مقدار نشان می‌دهد که وضعیت کلی این شاخص در شهر اردبیل از دید زنان نسبت به حد متوسط، مطلوب و مثبت ارزیابی شده است. نتایج حاکی از آن است که دسترسی به پارک‌ها و فضاهای

سبز به بهبود سلامت روان بانوان و ارتقای کیفیت زندگی روزمره آن‌ها کمک می‌کند، با این حال برخی مؤلفه‌ها مانند وضعیت جسمانی نیازمند توجه و بهبود جزئی هستند.

جدول ۸: بررسی وضعیت دسترسی به فضایی عمومی از نظر معیارهای سلامت روان

شاخص	مؤلفه‌ها	مقایسه=۳			میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	فاصله اطمینان	
		آماره T	درجه آزادی	(Sig)				حد پایین	حد بالا
سلامتی روان	احساس سلامت عمومی	۸/۷۲۰	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۴۹	۰/۴۰۷	۰/۰۹۳۴	۰/۳۱۵	۴۹۹
	تجربه سردرد	۱/۷۵۱	۳۹۹	۰/۰۸۱	۳/۰۸	۰/۰۸۲	۰/۹۴۲	-۰/۰۱۰	۰/۱۷۵
	بیدار شدن در شب	۴/۷۴۲	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۲۳	۰/۲۳۵	۰/۹۹۱	۰/۱۳۷	۰/۳۳۲
	صرف وقت بیشتر برای انجام کارها	۴/۹۴۱	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۲۴	۰/۲۴۷	۱/۰۰	۰/۱۴۹	۰/۳۴۶
	لذت بردن از فعالیت‌های روزمره	۷/۲۱۱	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۳۴	۰/۳۴۲	۰/۹۴۹	۰/۲۴۹	۰/۴۳۵
	تأثیر پارک بر کیفیت خواب	۴/۷۴۲	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۲۳	۰/۲۳۵	۰/۹۹۱	-۰/۱۳۷	۰/۳۳۲
	بهبود حالت روحی	۷/۹۵۵	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۳۷	۰/۳۷۰	۰/۹۳۰	۰/۲۷۸	۰/۴۶۱
	تأثیر پارک بر وضعیت روانی	۸/۵۹۳	۳۹۹	۰/۰۰۰	۳/۳۷	۰/۳۷۷	۰/۸۷۸	۰/۲۹۱	۰/۴۶۳
	تأثیر بر وضعیت جسمانی (مثل کاهش وزن، افزایش انرژی)	۱/۶۱۱	۳۹۹	۰/۰۰۸	۳/۰۷	۰/۰۷۵	۰/۹۳۰	-۰/۰۱۶	۰/۱۶۶
	میانگین کل	۳/۲۶							

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

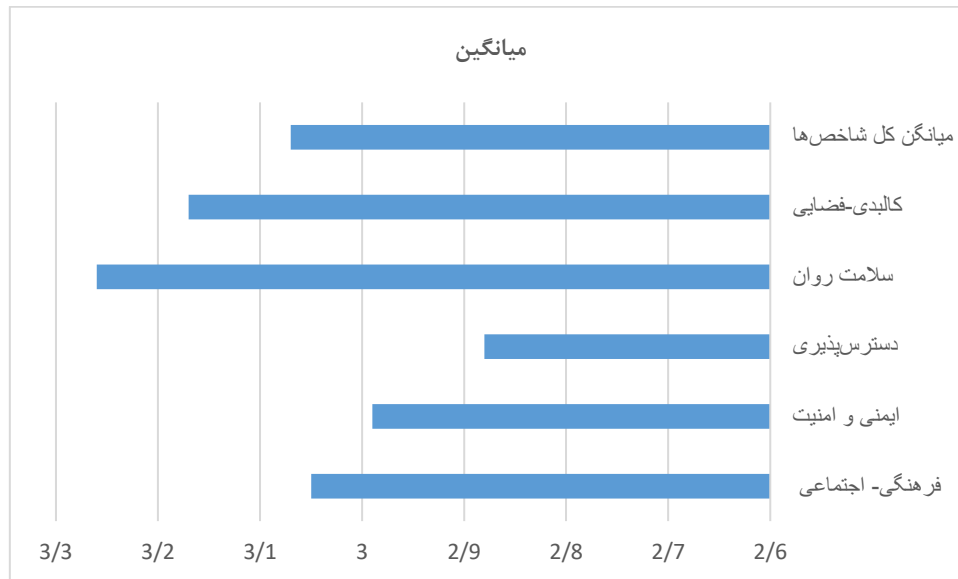
۲. مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)

برای بررسی روابط میان شاخص‌های شهر دوستدار زنان و سلامت روان بانوان، از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. این روش با ترکیب تحلیل عاملی و رگرسیون، امکان سنجش هم‌زمان روابط مستقیم و غیرمستقیم و ارزیابی برازش مدل مفهومی پژوهش را فراهم می‌کند.

جدول ۹. میانگین‌های نامگرهای مورد استفاده در پژوهش

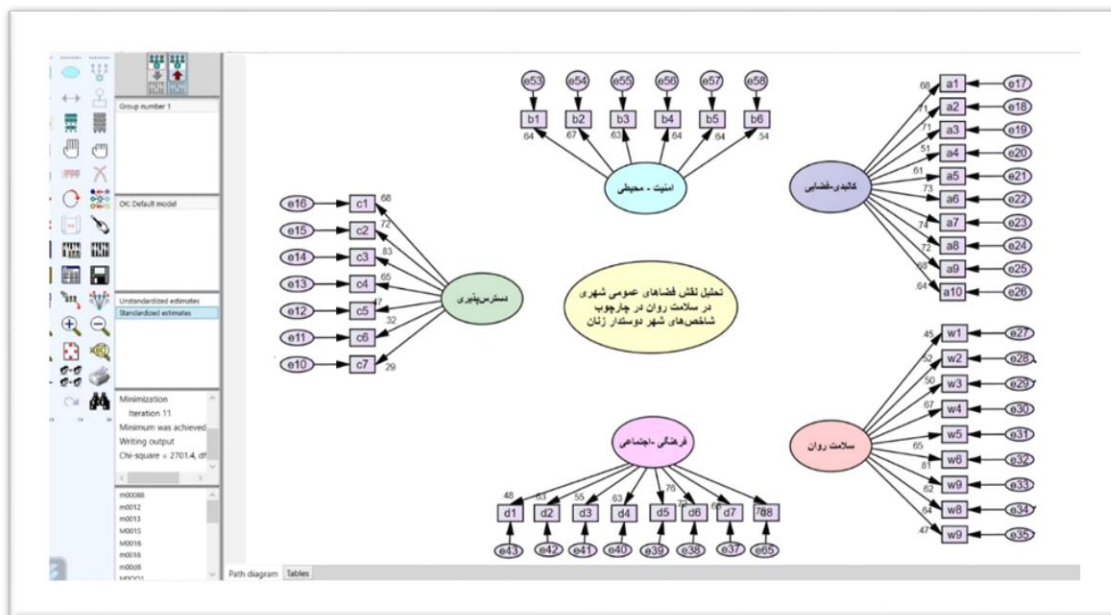
نامگر	کد آیتم	تعداد مولفه‌ها	میانگین
کالبدی - فضایی،	A1-a2-a3-a4-a5-a6-a7-a8-a9-a10	۱۰	۳/۱۷
ایمنی و امنیت	B1-b2-b3-b4-b5-b6	۶	۲/۹۹
دسترس پذیری	C1-c2-c3-c4-c5-c6-c7	۷	۲/۸۸
سلامت روان	W1-w2-w3-w4-w5-w6-w7-w8-w9	۹	۳/۲۶
فرهنگی - اجتماعی	D1-d2-d3-d4-d5-d6-d7-d8	۸	۳/۰۵
میانگین کل شاخص‌ها	۴۰		۳/۰۷

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

(منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۴)

در ادامه پژوهش، جهت بررسی نوع و میزان تأثیر هریک از مؤلفه‌های فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان، از مدل‌سازی معادلات ساختاری با بهره‌گیری از نرم‌افزار AMOS استفاده شده است. بر پایه مبانی نظری، مدل عاملی مرتبه دوم با پنج عامل اصلی شامل کالبدی-فضایی، امنیت-محیطی، دسترسی‌پذیری، فرهنگی-اجتماعی و سلامت روان طراحی و تحلیل گردید. شکل (۲) ساختار مفهومی مدل پژوهش را نشان می‌دهد.

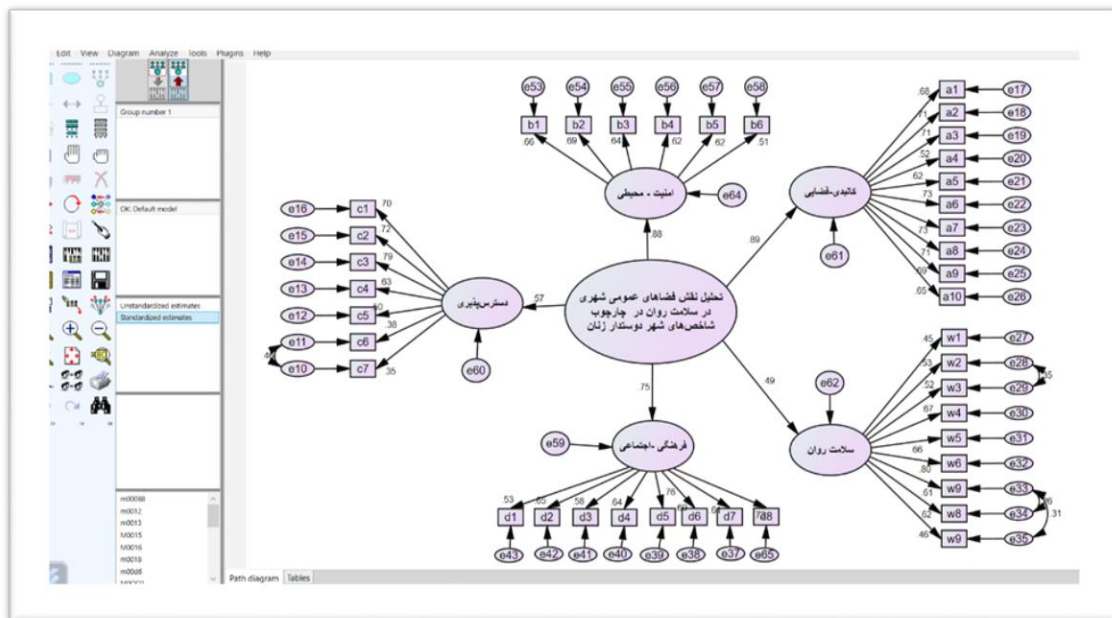

شکل (۲): شاخص‌های مورد استفاده در مدل ساختاری پژوهش (منبع: نتایج پژوهش)

همان‌طور که در مدل ساختاری پژوهش مشاهده می‌شود، مدل مفهومی تحقیق از پنج شاخص اصلی شامل کالبدی-فضایی، امنیت-محیطی، دسترسی‌پذیری، اجتماعی-فرهنگی و سلامت روان تشکیل شده است. این شاخص‌ها در قالب متغیرهای برون‌زا در نظر گرفته شده‌اند و تأثیر آن‌ها بر متغیر درون‌زای سلامت روان زنان در شهر اردبیل مورد بررسی قرار گرفته است.

هر سازه پنهان (شاخص اصلی) از طریق مجموعه‌ای از متغیرهای آشکار که با استفاده از پرسشنامه گردآوری شده‌اند، اندازه‌گیری شده است. برای مثال، شاخص کالبدی-فضایی با متغیرهایی مانند فضاهای سبز، تجهیزات ورزشی، پیاده‌روهای مناسب، سایه‌بان‌ها، خدمات رفاهی، و امکانات مناسب برای سالمندان و معلولان سنجیده شده است. همچنین شاخص اجتماعی-فرهنگی شامل متغیرهایی چون برنامه‌های فرهنگی، مشاوره روان‌شناسی، فعالیت‌های گروهی، تقویت حس تعلق اجتماعی، و استفاده خانوادگی از فضاهای عمومی بوده است. در مجموع، ۴۰ متغیر آشکار برای سنجش پنج سازه اصلی مدل مورد استفاده قرار گرفته‌اند. ضرایب مسیر (ارقام روی فلش‌ها در مدل) نشان‌دهنده شدت تأثیر هر یک از شاخص‌ها بر متغیر نهایی هستند. همچنین ضرایب عاملی متغیرهای آشکار بیانگر سهم و نقش نسبی هر یک در تبیین شاخص مربوطه می‌باشند. در برازش کلی مدل می‌توان گفت که روابط و ضرایب مسیر بدین شرح است که در میان سازه‌های مورد مطالعه، در شاخص کالبدی-فضایی، بیشترین وزن عاملی با ضریب ۰/۸۹ بود. و در شاخص امنیت-محیطی، بالاترین وزن عاملی با ضریب ۰/۸۸ رتبه دوم بود. همچنین مشخص گردید در بعد فرهنگی-اجتماعی، با ضریب ۰/۷۵ در رتبه سوم اهمیت قرار دارد. علاوه بر این یافته‌ها منتج شده از مدل عاملی مرتبه دوم نشان داده که شاخص دسترسی‌پذیری، با بار عاملی ۰/۵۷ در رتبه چهارم و در نهایت، در شاخص سلامت روان، با بار عاملی ۰/۴۹ در رتبه پنجم اهمیت قرار گرفت.

در تفسیر کلی مدل نهایی معادلات ساختاری AMOS (شکل ۳) می‌توان گفت که در میان شاخص‌های پنج‌گانه مورد بررسی، بعد کالبدی-فضایی و امنیت-محیطی بیشترین تأثیر را بر سلامت روان زنان در شهر اردبیل داشته‌اند، در حالی که بعد سلامت روان کمترین میزان تأثیر را در مدل نشان داده است. این نتایج نشان می‌دهند که چنانچه هدف برنامه‌ریزی شهری، ارتقای سطح سلامت روان زنان در فضاهای عمومی باشد، تمرکز بر بهبود کیفیت فضاهای کالبدی-فضایی مانند طراحی مناسب محیط، امکانات تفریحی، تجهیزات ورزشی، سایه‌بان‌ها، و مسیرهای ایمن و همچنین ارتقای سطح امنیت و ایمنی در فضاهای عمومی می‌تواند نقش مؤثرتری ایفا کند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در چارچوب مدل پژوهش، شاخص کالبدی-فضایی نسبت به سایر شاخص‌ها تأثیرگذارتر بوده و بخش قابل توجهی از متغیرهای آشکار در مدل تحت تأثیر این عامل قرار گرفته‌اند. این یافته مؤید آن است که طراحی، مدیریت، و تجهیز فضاهای عمومی شهری می‌تواند نقش مهمی در ارتقای سلامت روان زنان ایفا کند و فرضیه اصلی پژوهش در این زمینه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

شکل ۳: مدل نهایی وضعیت سلامت روان در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان شهر اردبیل (منبع: یافته‌های تحقیق،

در ادامه به بررسی برازش‌های جزئی مدل ساختاری پژوهش می‌پردازیم: برازش جزئی در مدل‌های معادلات ساختاری (SEM). به حالتی اشاره دارد که تنها بخشی از مدل، نه کل آن، برازش داده می‌شود. این مفهوم معمولاً زمانی استفاده می‌شود که بخواهیم میزان سازگاری بخش‌های خاصی از مدل را به صورت مجزا ارزیابی کنیم. این روش برای تحلیل بخش‌های خاص مدل‌های پیچیده در AMOS استفاده می‌شود و به پژوهشگران کمک می‌کند تا متغیرهای تأثیرگذار را شناسایی کنند. در این پژوهش تمام بخش‌های مدل از منظر برازش‌های جزئی مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

برای تحلیل سازه کالبدی- فضایی شهر دوستدار زنان شهر اردبیل تعداد ۱۰ نماگر آشکار شده بیرونی (A1-A10). برای آن در نظر گرفته شده است. یافته‌های حاصل از مدل ساختاری مرتبه دوم پژوهش نشان داد که از بین نماگرهای آشکار، گویه‌های بیشترین وزن عاملی مربوط به «امکانات مناسب برای معلولین و سالمندان» با وزن رگرسیونی ۰/۷۴ بود. سایر متغیرهای با بار عاملی بالا شامل صندلی‌ها و سایه‌بان‌ها، فضای دوچرخه‌سواری ویژه بانوان و ایمن‌سازی وسایل به ترتیب با ضرایب ۰/۷۳ و ۰/۷۱ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

دومین متغیر پنهان درونی که در مدل ساختاری ترسیم شده است عوامل امنیت - محیطی می‌باشند که شامل کد آیت‌های (B1-B6) است. همان‌طور در مدل پژوهش مشخص است، برای سنجش این شاخص ۶ متغیر مشاهده شده بیرونی در نظر گرفته شده است با وزن استاندارد ۰/۷۰ بیشترین اثر را در این عامل دارد. کمترین اثر متعلق به دسترسی به فضاهای سبز (بوستان، پارک، پارک جنگلی و غیره) با وزن ۰/۵۰ است

سومین متغیر پنهان درونی که در نمودار مدل‌سازی مشخص شده است عوامل دسترسی پذیری هستند. همان‌طور که پیداست این شاخص هم از ۷ نماگر آشکار (C1-C7) تشکیل شده است. یافته‌های مدل ساختاری مرتبه دوم پژوهش نشان می‌دهد که در بین نماگرهای مورد بررسی بعد دسترسی‌پذیری شهر دوستدار زنان شهر اردبیل گویه‌های "دسترسی به فضاهای سبز" با ضریب رگرسیونی ۰/۷۹ بالاترین سهم را دارد، در حالی که "دسترسی از طریق وسایل نقلیه عمومی" با مقدار ۰/۳۵ کمترین تأثیر را نشان می‌دهد.

شاخص همچنین در شاخص فرهنگی - اجتماعی به‌عنوان چهارمین عامل پنهان درونی در دیاگرام رسم شده با کد آیت‌های (D1-D8)، قرار دارد. این عامل با ۸ متغیر مشاهده شده بیرونی سنجیده شده است. همان‌طور که در شکل (۳) مشخص است. نماگرهای «حضور روان‌شناس یا کارشناس خانواده» با ضریب ۰/۷۶ بیشترین اثر و «آشنایی با افراد جدید» با ضریب ۰/۵۳ کمترین سهم را داشت. در نهایت در شاخص سلامت روان، در نهایت شاخص امنیتی به‌عنوان پنجمین متغیر مکنون در مدل معادلات ساختاری از ۹ سنجه و کد شناسه‌های (w1-w9)، تشکیل شده است. مطابق مدل پژوهش با مؤلفه «تأثیر پارک بر کیفیت خواب و بهبود روحیه» با وزن عاملی ۰/۸۰ بیشترین سهم را داشته و «احساس سلامت عمومی» با ۰/۴۵ کمترین تأثیر را نشان داد.

در جدول شماره (۱۰)، نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری شامل ضرایب مسیر، خطای استاندارد (SE)، نسبت بحرانی (CR) و سطح معناداری (P-value) برای متغیرهای اصلی ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که مقدار احتمال (P) در تمامی روابط کمتر از ۰/۰۵ بوده و نسبت بحرانی نیز در همه مسیرها بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است؛ بنابراین تمامی مسیرها از نظر آماری معنادار هستند ضرایب رگرسیونی بیانگر آن است که متغیر «فضاهای عمومی شهری» اثر مثبت و معناداری بر تمامی ابعاد مورد مطالعه دارد. بیشترین تأثیر مربوط به بعد کالبدی-فضایی (Estimate=0.525) و امنیت-محیطی (Estimate=0.504) است و کمترین تأثیر بر شاخص سلامت روان (Estimate=0.206) مشاهده شد. این نتایج نشان می‌دهد که اگرچه فضاهای عمومی شهری در بهبود سلامت روان زنان مؤثر هستند، اما این اثرگذاری بیشتر از طریق تقویت ابعاد کالبدی، محیطی و اجتماعی-فرهنگی تحقق می‌یابد.

جدول ۱۰: نماگرهای اصلی برازش مدل‌سازی معادلات ساختاری پژوهش (ضرایب رگرسیون برای کلیه متغیرها)

شاخص‌ها	متغیرهای مکنون و آشکار	نام متغیرها	ضریب برآورد (Estimate)	خطای استاندارد (S.E)	نسبت Z (C.R)	مقدار احتمال (P-value)
شاخص‌های اصلی مدل‌سازی	(C) دسترس‌پذیری	تأثیر مفهوم «فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان» → دسترس-پذیری	۰/۳۳۷	۰/۰۳۷	۸/۸۴۳	***
	(D) فرهنگی و اجتماعی	تأثیر مفهوم «فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان» → فرهنگی و اجتماعی	۰/۳۴۷	۰/۰۳۸	۹/۳۶۵	***
	(W) سلامت روان	تأثیر مفهوم «فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان» → ایمنی و امنیت	۰/۲۰۶	۰/۰۳۲	۶/۴۰۵	***
	(A) کالبدی و فضایی	تأثیر مفهوم «فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان» → کالبدی و فضایی	۰/۵۲۵	۰/۰۴۰	۱۳/۲۲۳	***
	(B) ایمنی و امنیت	تأثیر مفهوم «فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان زنان» → امنیت و محیطی	۰/۵۰۴	۰/۰۴۱	۱۲/۳۲۴	***

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

برازش مدل معادلات ساختاری

در جدول شماره (۱۱)، شاخص‌های نیکویی برازش مدل ساختاری تحقیق ارائه شده است. این شاخص‌ها بیانگر میزان سازگاری مدل مفهومی با داده‌های گردآوری شده هستند. بر اساس نتایج، مقدار کای‌اسکوئر (CMIN) برابر با ۲۱۱۴/۹۵۱ و درجه آزادی (DF) برابر با ۷۳۱ بوده است. نسبت کای‌اسکوئر به درجه آزادی (CMIN/DF) معادل ۲/۸۹۳ است که در بازه‌ی قابل قبول (۱ تا ۳) قرار دارد و نشان‌دهنده برازش مناسب مدل است. شاخص RMSEA برابر با ۰/۰۶۹ به دست آمد که کمتر از ۰/۸ است و کفایت برازش مدل را تأیید می‌کند. همچنین در میان شاخص‌های موجز یا مقتصد، مقادیر (PNFI=0.682) و (PCFI=0.751) گزارش شده‌اند که بالاتر از حداقل ۰/۵ بوده و نشانگر برازش مناسب هستند. در مقابل، شاخص‌های تطبیقی (CFI=0.802) و (IFI=0.803) کمتر از حد مطلوب (۰/۹۰) هستند. این موضوع می‌تواند ناشی از پیچیدگی مدل و تنوع بالای مؤلفه‌ها، هم‌پوشانی برخی شاخص‌ها یا ناهمگنی داده‌ها باشد. با وجود این ضعف، سایر شاخص‌های برازش در محدوده قابل قبول قرار دارند و مدل کلی از کفایت نسبی برخوردار است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، با ساده‌سازی مدل یا حذف مسیرهای غیرمعنادار، شاخص‌های تطبیقی نیز بهبود یابند.

در مدل نهایی، سلامت روان به‌عنوان متغیر درون‌زا (وابسته) تعریف شد و چهار شاخص کالبدی-فضایی، امنیتی، اجتماعی-فرهنگی و دسترس‌پذیری به‌عنوان متغیرهای برون‌زا ایفای نقش کردند. نتایج تحلیل مسیر نشان داد که شاخص کالبدی-فضایی با ضریب ۰/۸۹ بیشترین تأثیر مستقیم بر سلامت روان زنان داشته است. پس از آن، شاخص‌های امنیت محیطی،

اجتماعی-فرهنگی و دسترسی پذیری قرار گرفته‌اند. بنابراین، سلامت روان متأثر از این چهار عامل ارزیابی شده و نباید به‌عنوان شاخص هم‌عرض سایر مؤلفه‌ها در نظر گرفته شود.

جدول (۱۱). شاخص‌های نیکویی برازش مدل‌سازی معادلات ساختاری

شاخص	شاخص	مقدار به دست آمده	مقدار قابل تأیید	نتیجه
مطلق	CMIN	۲۱۱۴/۹۵۱	مقدار P بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
	DF	۷۳۱		
	P	-		
نسبی	RMSEA	۱/۰۶۹	کوچک‌تر از ۰/۸	تأیید نیکویی برازش
	CMIN/DF	۲/۸۹۳	مقدار بین ۱ تا ۳	تأیید نیکویی برازش
موجز (مقتصد)	PNFI	۱/۶۸۲	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
	PCFI	۰/۷۵۱	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
تطبیقی	IFI	۰/۸۰۳	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹	عدم تأیید نیکویی برازش
	CFI	۰/۸۰۲	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹	عدم تأیید نیکویی برازش

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

به‌طور کلی، نتایج جدول نشان می‌دهد که اکثر شاخص‌های برازش در محدوده قابل قبول قرار دارند و مدل تحقیق از برازش نسبتاً مطلوبی برخوردار است، هرچند شاخص‌های تطبیقی (CFI) و (IFI) نیازمند بهبود در مطالعات آتی هستند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی نقش فضاهای عمومی شهری بر سلامت روان بانوان در شهر اردبیل و در چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار زنان انجام شد. یافته‌های تحقیق بر اساس پاسخ‌های ۴۰۰ نفر از زنان با ویژگی‌های متنوع اجتماعی و خانوادگی نشان داد که فضاهای عمومی، به‌ویژه پارک‌ها و فضاهای سبز، تأثیر بسزایی در کاهش استرس، افزایش نشاط، تقویت تعاملات اجتماعی و ارتقای سلامت روان بانوان دارند. تحلیل‌های آماری حاکی از آن است که شاخص کالبدی-فضایی مهم‌ترین بعد اثرگذار بر سلامت روان بوده و طراحی مناسب، نورپردازی، مبلمان شهری و فضای سبز نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد حس آرامش و امنیت دارند. پس از آن، شاخص‌های امنیتی، اجتماعی-فرهنگی و دسترسی‌پذیری قرار گرفتند که نشان می‌دهد سلامت روان بانوان در بستر مجموعه‌ای از عوامل کالبدی، محیطی و اجتماعی شکل می‌گیرد و نمی‌توان آن را صرفاً به یک بعد محدود کرد.

از مقایسه یافته‌های این پژوهش با مطالعات پیشین مشخص شد که نتایج هم‌راستا با پژوهش‌هایی نظیر مملا و ماهاراج (۲۰۱۸)، مطهری و همکاران (۱۴۰۰) و سالیس و همکاران (۲۰۲۲) است که بر اهمیت امنیت، نورپردازی، تنوع کاربری و طراحی حساس به جنسیت تأکید کرده‌اند. با این حال، تفاوت اصلی پژوهش حاضر در تمرکز بر زنان شهر اردبیل به‌عنوان یکی از شهرهای متوسط ایران با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاص است. بیشتر مطالعات پیشین به کلان‌شهرها پرداخته‌اند، در حالی که این تحقیق شرایط یک شهر متوسط را بررسی می‌کند و از این نظر خلأ ادبیات علمی را پر می‌سازد.

از منظر نوآوری، این مطالعه با بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) و بررسی هم‌زمان پنج شاخص اصلی (کالبدی-فضایی، امنیت-محیطی، اجتماعی-فرهنگی، دسترسی‌پذیری و سلامت روان)، تصویری چندبعدی و جامع از اثرگذاری فضاهای عمومی بر سلامت روان زنان ارائه داده است. این رویکرد جامع در پژوهش‌های داخلی کمتر مورد توجه بوده و می‌تواند مبنای طراحی سیاست‌های شهری و برنامه‌ریزی بومی برای ارتقای کیفیت فضاهای عمومی باشد.

به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که ایجاد و توسعه فضاهای عمومی شهری با طراحی انسان‌محور، ایمن، عادلانه و مشارکت‌پذیر، نه تنها سلامت روان بانوان را ارتقا می‌دهد، بلکه به بهبود کیفیت زندگی شهری و افزایش سرمایه اجتماعی نیز منجر می‌شود. این نتایج ضرورت توجه مدیریت شهری، سیاست‌گذاران و طراحان شهری به رویکرد «شهر دوستدار زنان» را

یادآور می‌شود و نشان می‌دهد که توجه به نیازها و تجربیات زیسته زنان، می‌تواند به ساخت شهری پایدارتر، عادلانه‌تر و سلامت‌محور کمک کند.

۱. طراحی فضاهای عمومی با رویکرد انسان‌محور و ایمن متناسب با نیازهای روانی و اجتماعی زنان.
۲. بهبود کیفیت مبلمان شهری، مسیرهای پیاده‌روی و نورپردازی شبانه برای افزایش حس امنیت.
۳. مناسب‌سازی فضاها برای گروه‌های خاص مانند سالمندان، کودکان و افراد دارای محدودیت جسمی.
۴. توسعه فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در فضاهای عمومی (کارگاه‌های آموزشی، برنامه‌های هنری، مشاوره خانوادگی).
۵. بهبود دسترسی عادلانه به فضاها از طریق حمل‌ونقل عمومی کارآمد و توزیع مناسب پارک‌ها در سطح شهر.
۶. لزوم همکاری مدیریت شهری و سازمان‌های اجتماعی در سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های مرتبط با سلامت روان بانوان.

محدودیت‌ها و پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

این پژوهش با وجود تلاش برای گردآوری داده‌های دقیق، با محدودیت‌هایی همراه بود:

محدودیت پاسخ‌دهندگان: برخی از زنان به دلیل حساسیت موضوع یا نگرانی از افشای اطلاعات، همکاری کامل نداشتند.

محدودیت داده‌ها: نبود آمارهای به‌روز محلی درباره فضاهای عمومی، تحلیل عمیق‌تر را دشوار ساخت.

محدودیت فنی: محدودیت منابع مالی و فنی امکان استفاده از ابزارهایی مانند GPS و GIS را کاهش داد.

برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود علاوه بر شاخص‌های کالبدی، امنیتی و اجتماعی، به عوامل کلان اقتصادی و فرهنگی نیز پرداخته شود تا تصویری جامع‌تر از ارتباط فضاهای عمومی و سلامت روان زنان به‌دست آید.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در مقاله به شکل توضیح داده شده از سوی مجله، مورد تأیید نویسندگان این مقاله است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

مقاله حاضر فاقد حمایت مالی است.

سپاسگزاری

از کلیه کسانی که در مراحل مختلف نوشتن این مقاله با نظرات خود ما را یاری دادند سپاسگزاری می‌کنیم.

منابع و مأخذ

- آذر، علی. (۱۴۰۲). نقش پارک‌ها در ارتقای شاخص‌های اجتماعی - سلامتی شهروندان با تأکید بر عوامل دافعه محیط‌های سکونتی و جاذبه فضاهای سبز؛ مطالعه موردی پارک‌های منطقه‌ای تبریز. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۱)، ۲۶-۱. [doi: 10.22059/jurbangeo.2023.355510.1797](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.355510.1797).
- پورمحمدی، محمدرضا؛ خضرنژاد، پروین؛ احمدی، پروانه؛ و جهانبین، رضا. (۱۳۹۴). بررسی میزان انطباق فضاهای عمومی شهر ارومیه با نیازهای زنان. زن در توسعه و سیاست، ۱۳(۱)، ۳۳-۴۰.
- <https://doi.org/10.22059/jwdp.2015.55204>
- جوکار، رضا. (۱۳۹۶). تدوین راهنمای ایجاد فضاهای شهری با رویکرد کاهش استرس محیطی (مطالعه موردی: بافت اطراف بارانداز قدیم شیراز). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده هنر و معماری.

- رشیدکول ویر، حسین؛ کریمی آذری، علیرضا؛ و پوررضا، سیدحسین. (۱۳۹۹). ارزیابی ایجاد مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک در بندرانزلی / دانش برنامه‌ریزی شهری، ۳(۴)، ۵۱-۶۵. <https://doi.org/10.22124/upk.2020.14181.127365>.
- روستا، مرضیه، و احمدی، پروانه. (۱۳۹۸). ارزیابی تأثیر عوامل محیطی بر احساس امنیت زنان (مطالعه موردی: محله سهل آباد شیراز). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱(۸)، ۸۵-۹۶. <https://doi.org/10.22108/ssoss.2019.111934.1266>
- ساسان پور فرزانه، علیزاده سارا، اعرابی مقدم حوریه. (۱۳۹۷). (قابلیت سنجی زیست پذیری مناطق شهری ارومیه با مدل RALSPI تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی ۱۸ (۴۸) ۲۵۸-۲۴۱ <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22287736.1397.18.48.14.5>
- سعیدی زرنجی، سمیرا؛ یزدی، محمدحسن؛ و فتاح‌زاده اردلانی، غلامرضا. (۱۴۰۳). ارزیابی تأثیر کیفیت محیط ساخته‌شده بر سطح سلامت روان بیماران اعصاب و روان در شهر اردبیل. جغرافیای اجتماعی شهری، ۲(۱۱)، ۴۷-۶۳. <https://doi.org/10.22103/jusg.2024.2130>
- شعبانپور، زهرا؛ غفاری گیلنده، عطا؛ و محمدی، علیرضا. (۱۴۰۴). سنجش کیفیت محیط در فضاهای عمومی شهری و بررسی ارتباط آن با سلامت روان سالمندان (مطالعه موردی: محلات منطقه ۴ شهر رشت). پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۲(۱۶)، ۲۰-۱. <https://doi.org/10.30473/grup.2024.69552.2806>
- ضرغانی، سیدحسین؛ خرازی، امیدعلی؛ و جوهری، لیلا. (۱۳۹۴). ارزیابی شاخص‌های شهر دوستدار سالمند در مشهد با تأکید بر شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴(۴۷)، ۶۷۳-۶۸۸. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2015.51385>
- طاهری، فاطمه؛ نسترن، محمد؛ و اجلالی، حمیدرضا پور. (۱۴۰۰). ارزیابی کیفیت محیط شهر رشت از منظر برنامه‌ریزی تنوع‌گرا (با تأکید بر چهار گروه اجتماعی زنان، معلولان، سالمندان و کودکان). پژوهش‌های جغرافیای شهری، ۳(۹)، ۸۰۱-۸۳۳. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.318494.1456>
- عبدالله‌زاده‌فرد، علیرضا، و شمس‌الدینی، علی. (۱۳۹۹). کیفیت محیطی محله و نقش آن در سلامت معنوی و روانی ساکنان (مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شهر شیراز). دانش برنامه‌ریزی شهری، ۲(۴)، ۹۵-۱۱۴. <https://doi.org/10.22054/urdp.2016.7259>
- عظیمی، مریم. (۱۳۹۶). شهر دوستدار زنان و راهبردهای دستیابی به آن. فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۲(۱)، ۱۱۹-۱۴۴. <https://doi.org/10.22054/urdp.2016.7259>
- علوی، لیدا. (۱۴۰۰). تفسیری نو از رفتار محیطی زنان: وارد کردن نابرابری جنسیتی. مجله جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۲(۱۰)، ۹۱-۱۱۰. <https://doi.org/10.22034/jeds.2021.41685.1458>
- غلامی، یونس؛ ثقفی، مصطفی؛ و حیدری، محمد. (۱۳۹۸). تأثیر شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی بر مشارکت شهروندان در مدیریت پسماند خانگی (مطالعه موردی: شهر گرگان). فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی جغرافیایی، ۳۰(۸)، ۱۴۹-۱۵۸. <https://doi.org/10.30488/gps.2019.85841>
- فرح‌زاد، مریم؛ رفیعیان، محمد؛ کامیابی، سعید؛ و ارغن، آرش. (۱۴۰۰). تحلیل ترجیحات زنان در فضاهای عمومی تهران. برنامه‌ریزی فضایی-مکانی (آمایش)، ۱۳(۵۱)، ۲۳-۴۲. https://journals.iau.ir/article_680299.html
- گرماسیرنژاد، سیدعلی؛ خرم‌بخت، عباسعلی؛ و مغلی، محمد. (۱۴۰۰). ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهری بر اساس دیدگاه جنسیتی (مطالعه موردی: شهر جدید غالبشهر). مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۴(۵۳)، ۱۲۹-۱۴۳. <https://doi.org/10.0495/jss.2021.1935157.1359>
- نظری، لیلا، و کیانی، محمدصادق. (۱۴۰۱). رفتارهای محیط‌زیست‌دوستانه در فضاهای فرهنگی-ورزشی عمومی استان‌های ایران. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۴)، ۱۱۹-۱۳۷. https://www.srds.ir/article_146919.html
- نقدی، اعظم، و دارابی، سارا. (۱۳۹۳). دسترسی زنان به فضاهای شهری (مطالعه موردی: زنان شهر ایلام). مجله زن در فرهنگ و هنر، ۴(۶)، ۴۶۱-۴۷۰. <https://doi.org/10.22059/jwica.2014.56020>

ولایتی، سعید، و رضایی تبریزی، سمیه. (۱۴۰۳). تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر بهبود سلامت روان شهروندان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: عینالی و ائل‌گلی شهر تبریز). *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۸۷(۲۸)، ۴۲۲-۴۴۶.

<https://doi.org/10.22034/gp.2023.53005.3039>

Androulakis, M., Frangedaki, E., & Antoniadis, P. (2020). Optimization of public spaces through network potentials of communities. In *OPTARCH 2019: 1st International Conference on Optimization-Driven Architectural Design* (pp. 294–300). *Procedia Manufacturing*, 44. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2020.02.222>

Bertrand, J., & Perrin, C. (2022). Girls just wanna have funds? The effect of women-friendly legislation on female-led firms' access to credit. *International Review of Law and Economics*, 72. <https://doi.org/10.1016/j.irl.2022.106101>

Blayney, J. A., Hequembourg, A., & Livingston, J. A. (2021). Rape acknowledgment and sexual minority women's mental health and drinking behaviors. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(7–8), NP3786–NP3802. <https://doi.org/10.1177/0886260518781800>

Carmona, M. (2019). Principles for public space design: Planning to do better. *Urban Design International*, 24(1), 47–59. <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>

Efe Güney, M., Tuncay, B., Tanrıverdi, S., Şanlı, N., Akbudak, H., & Ay, F. (2022). The assessment of the criteria of social infrastructure within the scope of women-friendly city planning approach: The example of Çiğli. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 10(2), 800–843. <https://doi.org/10.15320/iconarp.2022.225>

Jennings, V., Larson, L., & Yun, J. (2019). Advancing sustainability through urban green space: Cultural ecosystem services, equity, and social determinants of health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 196. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132245>

Jiang, B., Mak, C., Larsen, L., & Zhong, H. (2017). Minimizing the gender difference in perceived safety: Comparing the effects of urban back alley interventions. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 117–131. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.03.012>

Kabisch, N., van den Bosch, M., & Laforteza, R. (2021). The role of urban green space in addressing mental health and well-being. *Nature Urban Sustainability*, 1, 10. <https://doi.org/10.1038/s42949-020-00009-4>

Li, X., Wang, Y., & Zhang, L. (2019). The role of urban public space in promoting mental health of women: A case study from China. *Urban Studies*, 56(12), 2436–2452. <https://doi.org/10.1177/0042098018791285>

Madanipour, A. (2020). Public space and the challenges of urban transformation in contemporary cities. *Urban Design International*, 25(2), 91–96. <https://doi.org/10.1057/s41289-019-00082-w>

N. S., Jang, Y., Chung, S., Chiriboga, D. A., & Haley, W. E. (2024). Relationship of living and eating arrangements to mental distress among older Korean immigrants: Gender difference in the mediating role of loneliness. *Research on Aging*, 46(2), 153–166. <https://doi.org/10.1177/01640275231206482>

Sampson, R., & Gifford, S. (2021). Urban public spaces and psychological resilience of women: A qualitative synthesis. *Environment and Behavior*, 53(1), 35–58. <https://doi.org/10.1177/0013916519869131>

UN-Habitat. (2022). *Gender-responsive urban planning and design*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme.

Whitzman, C., Legacy, C., Andrew, C., Klodawsky, F., Shaw, M., & Viswanath, K. (2019). *Building inclusive cities: Women's safety and the right to the city*. Routledge.

- WHO. (2018). *Mental health: Strengthening our response*. Geneva: World Health Organization.
- Yadav, A., & Kumari, R. (2021). Women and social sustainability: A critical parametric evaluation of urban settings in developing countries. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 795(1), 012003. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/795/1/012003>